

Da li je Karlovac uopće grad?

Prof. Radeka: „Da li je Karlovac uopće grad?“

Možda bi bilo dobro početi ovaj razgovor pitanjem, da li je Karlovac danas uopće grad i može li se govoriti o Karlovcu kao o cjelini. To bi bilo vezano i s pitanjem: što čini nešto gradom, naseljem, zbirkom naselja? Dozvolite mi da navedem nekoliko primjera. Pogledajmo neke naše veće gradove, jer velikih i nemamo. Ljubljana je nesumnjivo grad, Zagreb isto tako, jer su se organski razvijali i jer imaju svoju određenu kulturnu fizionomiju. Ako pogledamo Beograd, onda možemo kazati da će možda, ako ne bude rata i ako opet ne bude stučen, za pedeset godina biti grad. A sada možete u Beogradu doći na neki ugao i primijetiti pet-šest građevinskih epoha. Vi ćete reći: zašto spominjem građevinske epohe? Spominjem ih zato što su one odraz čovjeka, pa tako tih pet-šest epoha pokazuju šarolikost čitavog ambijenta, njegovu neujedinjenost i neuravnoteženost. E, sada, ako takvo mjerilo primijenimo na Karlovac, te još uzmemo u pomoć prošlost, naći ćemo da je Karlovac nekad bio cjelovit grad, kao naselje predstavljao cjelinu, ne samo za onoga tko bi gledao građevinski, nego i za onoga tko bi gledao to stanovništvo. Arhivski podaci govore da je Karlovac bio grad za vrijeme žitarske i druge trgovine Kupom, zatim je bio grad i u vrijeme Ilirizma, neko vrijeme bio je tada čak i ispred Zagreba. Bio je grad i pred Prvi svjetski rat, u izvjesnoj mjeri. Tada je djelovao kao fantazija onaj plan Alfreda Kapnera, gradskog inženjera, o regulaciji grada Karlovca, ili kako se danas to zove, urbanistički plan. Onda je, već poslije Prvoga svjetskog rata, počeo da gubi svoj izgled grada, pa se čini da sad više nije grad. Ni po svom vanjskom izgledu, ni po sastavu svog stanovništva Karlovac nije grad. On nema, rekao bih, svoju individualnu atmosferu, nema duše. Na primjer, Varaždin je ima. Varaždin je otprilike iste veličine, ali on ima tu svoju kontinuiranu atmosferu. Karlovac je nema. Doduše, kod Varaždina je nešto drugo, on ima homogen ambijent okoline, dok je Karlovac na jednom velikom razmeđu raznih dijalekata, štokavštine, kajkavštine, čakavštine, Srba, Hrvata, Slovenaca. Zbog toga je Karlovac i u povijesti imao jako fluktuantno stanovništvo, a jezgra je bila preslaba da apsorbira svo to stanovništvo. Naročito je sad preslaba, kad je naišlo mnogo novih ljudi. Zbog toga, vidite, Karlovac nije grad.

Pojam provincije, rekao bih, pojam je mozgovnog stanja, a grad je i pitanje ekonomsko i socijalno i urbanističko, to je jedan kompleks. Karlovac, je zbirka naselja, nešto staroga, nešto novoga, ali grad kao cjelina nije, a osim toga stanovništva ima nešto staroga, a puno novoga, a to novo je jako šaroliko. A ipak, u svemu, trebalo bi da je to jednog tipa čovjek. Sad bi trebalo da tu „Svjetlo“ ima veliku ulogu, trebalo bi da „Svjetlo“ iz karlovačke prošlosti odabire ono što bi moglo predstavljati trajnu vrijednost, kao crtu karlovačkog građanina, ako mogu tako reći. Tih crta, pozitivnih, ima u prošlosti Karlovca. O tome bi trebalo prelistavati stare dokumente i stare knjige i proučavati malo stare Karlovčane. To ne znači nikakvo vraćanje unazad, to nije nikakav konzervatizam, to je onaj takozvani napredni romantizam. To bi bio jedan zadatak „Svjetla“, a taj će zadatak biti utoliko potenciraniji, što mi imamo pred vratima 400-godišnjicu Karlovca (1979. g.), a ljudi su još uvijek takvi da vole nečim pristupati kampanjski, vole se na nešto skoncentrirati. Sad se treba usmjeriti na tu neposrednu budućnost, kad Karlovac treba da dâ izvjesnu dokumentaciju, neku veću ediciju. To bi bile crte koje bi „Svjetlo“ trebalo da gaji, da Karlovac opet dobije svog građanina, kojeg danas više i još nema, jer je stari tip karlovačkog građanina odumro, a novi se još nije stvorio. Želio bih nešto reći o problemu mediokriteta. Svi smo mi to, tek osrednje nadareni ljudi, prosječni ljudi. A da čovjek

prestane biti mediokritet, može postići tim da čitavog života kao crv nastoji da sebe uzdigne i da svoj horizont proširi i kulturne potrebe razvije, pa da makar pred ljudima izgleda da je ona njegova osrednja nadarenost nešto viša. Tragedija naših vremena je u tom da ako jedan član sasvim normalno, redovito svoju dužnost vrši, on je već time istaknut. Zašto? Jer se svi ostali kotrljaju po nekadašnjem činovničkom rangu i jer znaju da će se do svoje mirovine dokotrljati kako bilo. To je pojava koja karakterizira sterilnost sredine, kad normalan posao predstavlja već neki višak. Dozvolite mi ovdje da se usput osvrnem, letimično, na ovdje spomenuti niski standard ljudi koji time nemaju uvjete da razviju svoje kulturne potrebe. Ako uzmemo da je standard ono što se pokazuje u svoj mogućoj opremi za stan, pa je tu onda i auto, vikendica i ne znam što još, i da je uvjet za zadovoljavanje kulturnih potreba to da čovjek bude kulturnan, onda nema potrebe za takvim standardom. Poznato je, recimo, da su bohemi i studenti najbliži kulturi, zato što su najživlji, a oni su po standardu najslabiji. A ako gledamo taj standard, recimo u bližoj okolini one nizove kuća koje su kompletno opremljene, te predstavljaju ono, što se pogrešno smatra standardom, onda ćemo doći do toga da taj standard nema nikakve veze s kulturom. On jest „civilizacija“, nekakav „glanc“ spolja, ali bez unutrašnje suštine, jer sve kulturne potrebe zadovoljava radio ili TV, a televizija u golemoj mjeri može biti sredstvo za kreteniziranje masa, ako čovjek nije kadar da bira što će iskoristiti od onoga što mu se nameće.

Na kraju, u vezi s posljednjim pitanjem, mogu reći da smo s obzirom na Zagreb manja riba, koju guta veća. U toj situaciji smo slabi. Ali s obzirom na naš specifični položaj kakav Zagreb nema, mi smo na prijelomima i etničkim i religijskim i nacionalnim i ekonomskim, tako da tu imamo uvjete da se i pokraj blizine Zagreba, Karlovac razvije u jednu individualnu strukturu, što danas, ponavljam još jednom, nije.

Izvor teksta: Radeka, M. Za okruglim stolom : (o provinciji). „Da li je Karlovac uopće grad?. Svjetlo : Mjesečnik za društvena pitanja, nauku i kulturu i umjetnost, god. VI, br. 1, Karlovac, Ogranak Matice hrvatske u Karlovcu, str. 14-15

Izvor slikovnih priloga: Arhiva GKKA